

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

88

ਸੰਗਤਿ

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਭਾਗ - ੧੧

‘ਖੋਜੀ’

ਸੰਗਤਿ

ਭਾਗ-11

ਰੱਬੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਦੋ 'ਮੰਡਲ' ਹਨ : —

1. 'ਬ੍ਰਹਮ-ਮੰਡਲ' ਅਥਵਾ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ

2. 'ਮਾਇਕੀ ਡੈ-ਗੁਣੀ ਮੰਡਲ'

ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਮੰਡਲ ਕੋਈ ਅੱਡੇ-ਅੱਡ ਮਾਦੀ (physical) ਵਿਲੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਟਾਪੂ ਜਾ ਸਿਤਾਰੇ (planets) ਨਹੀਂ ਹਨ ।

'ਬ੍ਰਹਮ-ਮੰਡਲ' ਦੀ ਹੋਂਦ —

ਸੱਚੀ

ਅਬਿਚਲ

ਅਪਾਰ

ਸੈਭੰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਈ

ਰਹਿਸ-ਮਈ

ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ

ਪ੍ਰਿਮ-ਰਸ

'ਚੁਪ-ਪ੍ਰੀਤ'

ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ

'ਸਹਿਜ'

ਬਿਸਮਾਦੀ

'ਅਨਹਦ' ਝੁਨਕਾਰ

ਵਾਲੀ ਹੈ ।

ਅਧਿਉ ਪੀਅਉ ਅਕਬੁ ਕਬਿ ਰਹੀਐ ॥
ਨਿਜ ਘਰਿ ਬੈਸਿ ਸਹਜ ਘਰੁ ਲਹੀਐ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੨)

ਸਹਜ ਸਿਫਤਿ ਭਗਤਿ ਤੜ੍ਹ ਗਿਆਨਾ ॥
ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਥਾਨਾ ॥
ਤਹਾ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਗੁਣ ਰਸੈ ॥
ਅਨਭਉ ਨਗਰੁ ਤਹਾ ਸਦ ਵਸੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੩੨)

ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ ਸਹਰ ਕੋ ਨਾਉ ॥ ਦੂਖੁ ਅੰਦੋਹੁ ਨਹੀ ਤਿਹਿ ਠਾਉ ॥
ਨਾਂ ਤਸਵੀਸ ਖਿਰਾਜੁ ਨ ਮਾਲੁ ॥ ਖਉਛੁ ਨ ਖਤਾ ਨ ਤਰਸੁ ਜਵਾਲੁ ॥੧॥
ਅਬ ਮੌਹਿ ਖੂਬ ਵਤਨ ਗਹ ਪਾਈ ॥
ਊਹਾਂ ਖੈਰਿ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਾਇਮੁ ਦਾਇਮੁ ਸਦਾ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ॥ ਦੋਮ ਨ ਸੇਮ ਏਕ ਸੋ ਆਹੀ ॥
ਆਬਾਦਾਨੁ ਸਦਾ ਮਸਹੂਰ ॥ ਊਹਾਂ ਗਨੀ ਬਸਹਿ ਮਾਮੂਰ ॥੨॥
ਤਿਉ ਤਿਉ ਸੈਲ ਕਰਹਿ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ॥ ਮਹਰਮ ਮਹਲ ਨ ਕੋ ਅਟਕਾਵੈ ॥
ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਖਲਾਸ ਚਮਾਰਾ ॥
ਜੋ ਹਮ ਸਹਰੀ ਸੁ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ॥੩॥

(ਪੰਨਾ-੩੪੫)

ਇਨ ਬਿਧਿ ਨਗਰੁ ਝੁਠਾ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥
ਦੁਰਭੁ ਗਇਆ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਦਿੜਾਈ ॥.....
ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਸੁਖ ਕੇ ਸਭਿ ਹਾਟ ॥.....
ਸੋ ਵਸੈ ਇਤੁ ਘਰਿ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸੇਵ ॥
ਅਬਿਚਲ ਨਗਰੀ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੩੦)

ਅਬਿਚਲ ਨਗਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਕਾ
ਨਾਮ ਜਪਤ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੮੩)

ਮਾਇਕੀ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮੰਡਲ :—

ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਦੀ 'ਅਣਹੋਂਦ' ਅਥਵਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਭ੍ਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ
ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਪ੍ਰਤੀਤ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੀ ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਹੋਂਦ' ਸਾਡੇ 'ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ' ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ,
ਵਲਵਲਿਆਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਨਿਸਚਿਆਂ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਰਾਤ ਦਾ 'ਹਨੇਰਾ' ਆਪੂਰਵੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ 'ਨਾਮ' ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੀ
ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ 'ਹਨੇਰਾ' ਭੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ
ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਦਾ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਦੀਵਾ ਬਲੈ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥

ਬੇਦ ਪਾਠ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਖਾਇ ॥

ਉਗਵੈ ਸੂਰੂ ਨ ਜਾਪੈ ਚੰਦੁ ॥

ਜਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਅਗਿਆਨੁ ਮਿਟੰਡੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੧)

ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਬਿਨਸਿ ਗਏ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਅੰਧਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟੇ ਚਾਨਾਣੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੨੫)

ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਗੁਰ ਚਾਨਾਣੁ ਗਿਆਨੁ ਚਰਾਗੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੯)

ਜਿਹ ਮੰਦਰਿ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਅੰਧਕਾਰੁ ਤਹ ਨਾਸਾ ॥

ਨਿਰਭਉ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਭ੍ਰਮੁ ਭਾਗਾ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜਨ ਦਾਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੨੩)

ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸੇ' ਦਾ 'ਨਾਟਕ' ਚਲਾਉਣ ਲਈ
'ਹਉਮੈ' ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 'ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ' ਦੀ ਸਾਜਨਾ
ਹੋਈ। ਇਸ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ
'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸੇ' ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ 'ਵਿਰਸੇ' ਅਥਵਾ 'ਸੋਮੇ'
ਨੂੰ 'ਭੁਲ' ਬੈਠੀ ਹੈ ।

ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੈ ਨਾਲੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੯੯)

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਢੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥

ਮੂਲੁ ਛੋਡਿ ਢਾਲੀ ਲਗੇ ਕਿਆ ਪਾਵਹਿ ਛਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੨੦)

ਕਕੈ ਕਾਮਿ ਕੋਧਿ ਭਰਮਿਓਹੁ ਮੂੜੈ

ਮਮਤਾ ਲਾਗੇ ਤੁਧੁ ਹਰਿ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੩੫)

ਬਿਖੁ ਫਲ ਸੰਚਿ ਭਰੇ ਮਨ ਐਸੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭ ਮਨ ਬਿਸਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੮੭)

ਇਨਿ ਮਾਇਆ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ਤੁਮਰੇ ਚਰਨ ਬਿਸਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੫੭)

ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ

ਮੇਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੨੧)

ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਨਾਲਿ ਮਾਇਆ ਰਚਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੯੯)

ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੈ ਫਾਧਿ ਰਹਿਓ ਬਿਸਰਿਓ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੨੮)

ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਅਥਵਾ 'ਜੀਵ' ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ
ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ —

1. ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਾਸੀ — ਇਹ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ
ਦੀਸਣਹਾਰ, ਭਰਮ-ਮਈ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚੀ, ਅਸਲੀ ਤੇ ਪੂਰਨ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਨ
ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੇ, ਸੋਹਣੇਰੇ, ਸੁਖਦਾਈ ਦੈਵੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ।
ਇਹ ਲੋਕ 'ਰੱਬ' ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਭੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਐਸੇ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ
'ਨਾਸਤਕ', 'ਮਨਮੁੱਖ' ਅਤੇ 'ਸਾਕਤ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਾਕਤ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੋ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩)

ਮਨਮੁੱਖ ਦੂਜੈ ਪਚਿ ਮੁਏ ਨਾ ਬੂਝਹਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੧)

ਸਾਕਤ ਕੀ ਐਸੀ ਹੈ ਗੀਤਿ ॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸਗਲ ਬਿਪਰੀਤਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੯੫)

ਮਨਮੁੱਖ ਮੂਲਹੁ ਭੁਲਿਆ ਵਿਚਿ ਲਭੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥

ਝਗੜਾ ਕਰਦਿਆ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਦਰੈ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰਹਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੧੯)

ਮਨਮੁੱਖ ਭੂਲੇ ਬਿਖੁ ਲਗੇ ਅਹਿਲਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਨ ਭਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-ਪ੬੯)

ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਧਿਕ

ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ ਫਿਰਹਿ ਫਿਰੰਦੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੦੦)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਉਰਾ ਬਿਖਿਆ ਮੀਠੀ ॥

ਸਾਕਤ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨੈਨਹੁ ਢੀਠੀ ॥

ਕੂੜਿ ਕਪਟਿ ਅੰਕਾਰਿ ਗੀਝਾਨਾ ॥

ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਜਨੁ ਬਿਛੂਆ ਭਸਾਨਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੯੨-੯੩)

ਐਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਆਪਣੀ ਮਨੋਕਲਪਤ 'ਸ਼ਬਿਅਤਾ' ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ, ਬਿਉਹਾਰ, ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦਾ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਲੋਕ —

ਸਭਾ (society)

ਸੰਮੇਲਨ (conference)

ਸਮਾਗਮ (seminar)

ਵਿਚਾਰ-ਗੋਸ਼ਟੀ (convention)

ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ 'ਸੰਗਤ' ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਵੇਖਣ, ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (organisations) ਬੜੀਆਂ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ — ਪਰ ਐਸੇ 'ਇਕੱਠੇ' ਯਾ 'ਸੰਗਤ' ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਦਾ 'ਬੋਲਬਾਲਾ' ਤੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — ਜਿਸ ਕਾਰਣ, ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ —

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਖਿੱਚੋਤਾਣ

ਖੁਦਗਰਜੀ

ਨਫਰਤ

ਤਾਅੱਸਬ

ਧੜੇ-ਬਾਜ਼ੀ

ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ

ਲੁਟ-ਖਸੁੱਟ

ਲੜਾਈਆਂ

ਆਦਿ ਉੱਜਾਂ ਅਥਵਾ 'ਕਲੰਕ' (scandals) ਉਘੜ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸਭਾ-ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਅਥਵਾ 'ਸੰਗਤ' ਦੀ 'ਭੁਨਿਆਦ' ਹੀ 'ਕੂੜੀ ਹਉਮੈ' ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਭਾ-ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦੇ ਐਸੇ ਇਕੱਠੇ ਨੂੰ ਸੰਗਤ, 'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਯਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਹਉਮੇ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ 'ਰੱਬੀ' ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਹਉ ਵਿਚਿ ਸਚਿਆਰੁ ਕੁੜਿਆਰੁ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰੁ ॥...
ਹਉ ਵਿਚਿ ਮੂਰਖੁ ਹਉ ਵਿਚਿ ਸਿਆਣਾ ॥
ਮੌਖ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੬੯)

ਹਉਮੇ ਵਿਚਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਿਆ ਜਾਇ ॥
ਹਉਮੇ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਬੰਧੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੬੦)
ਹਉਮੇ ਅੰਦਰਿ ਖੜਕੁ ਹੈ ਖੜਕੇ ਖੜਕਿ ਵਿਹਾਇ ॥
ਹੁਉਮੇ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਹੈ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੬੨)

ਇਹ ਲੋਕ 'ਰੱਬ' ਨੂੰ ਖਿਆਲੀ 'ਹਉਆ' ਤੇ 'ਧਰਮ' ਨੂੰ 'ਮਾਨਸਿਕ ਅਫੀਸ' ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਖੁਹ ਦੇ ਡੱਢੂ ਵਾਂਗ, ਇਹਨਾਂ 'ਨਾਸਤਿਕਾਂ' ਦਾ ਦਿਲੋ-ਓ-ਦਿਮਾਗ, ਰੱਬੀ ਅਣਹੋਂਦ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਲਾਬਾਜੀਆਂ ਨਾਲ ਢਕੈਸਲੇ ਘੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ 'ਨਾਸਤਿਕਤਾ' ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਆਮ ਜਨਤਾ ਉਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਅਸਰ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੁਨਹਿ ਨ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ ॥
ਬਾਤਨ ਹੀ ਅਸਮਾਨੁ ਗਿਰਾਵਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੩੨)
ਜਿਉ ਨਿਗੁਰਾ ਬਹੁ ਬਾਤਾ ਜਾਣੈ ਓਹੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਹੈ ਭ੍ਰਸਟੀ ॥
(ਪੰਨਾ-੫੨੮)

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਕਤਾਂ ਦੀ ਕੁਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ —

ਤੇ ਸਾਕਤ ਚੋਰ ਜਿਨਾ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ
ਮਨ ਤਿਨ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਭਿਟੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੦)
ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜਈ ਪਿਆਰੇ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ ॥
ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ ਪਿਆਰੇ
ਸੋ ਮੁਹਿ ਕਾਲੇ ਉਠਿ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਮਨ ਮੇਲੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ
ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੮੧)

ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੂਰਹਿ ਜਾਈਐ ਭਾਗਿ ॥

ਬਾਸਨੁ ਕਾਰੋ ਪਰਸੀਐ ਤਉ ਕਛੁ ਲਾਗੇ ਦਾਗੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੨੧)

2. ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਾਸੀ :— ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਗੋਬਿੰਦ ਗੱਜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ 'ਸਤ-ਪੁਰਸ਼ ਸਦਾ 'ਨਾਮ' ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ
ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ ਦਾ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਹਰਿਜਨਾਂ, ਸੰਤਾਂ-ਭਗਤਾਂ
ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ, ਅਸਥਿਰ ਜਾਂ ਕੂੜ
ਭਾਸਦੀ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਉਤੇ 'ਮਾਇਕੀ ਰੰਗਤ' ਦਾ ਅਸਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹੈ ਸੰਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਤਕੀਐ ਨਾਮਿ ਅਧਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੮)

ਊਆ ਰਸ ਮਹਿ ਊਆਹੂ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥

ਨਾਨਕ ਲਿਪਤ ਨਹੀਂ ਤਿਹ ਮਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੫੯)

ਹਰਖ ਸੋਗ ਦੁਹੂੰ ਤੇ ਮੁਕਤੇ ॥

ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਜੋਗ ਅਰੁ ਜੁਗਤੇ ॥

ਦੀਸਹਿ ਸਭ ਮਹਿ ਸਭ ਤੇ ਰਹਤੇ ॥

ਪਾਰਥ੍ਰਮ ਕਾ ਓਇ ਧਿਆਨੁ ਧਰਤੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੮੧)

ਵਰਤਣਿ ਜਾ ਕੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥

ਅਨਦ ਰੂਪ ਕੀਰਤਨੁ ਬਿਸਾਮ ॥

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ ॥

ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੯੨)

ਦੀਸਹਿ ਸਭ ਸੰਗਿ ਰਹਹਿ ਅਲੇਪਾ ਨਹ ਵਿਆਪੇ ਉਨ ਮਾਈ ॥

ਏਕੈ ਰੰਗਿ ਤਤ ਕੇ ਬੇਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੦੧)

ਮਿਥਿਆ ਕਰਿ ਮਾਇਆ ਤਜੀ ਸੁਖ ਸਹਜ ਬੀਚਾਰਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੫੭)

ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੇਪੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੨੩)

ਪੈਮ ਭਰਾਤਿ ਗੁਨ ਗਾਵਨ ਗੀਧੇ ਪੋਹਤ ਨਹ ਸੰਸਾਰੁ ॥

(ਪੰਜਾ-੧੨੨੨)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਿਪਤੁ ਲੇਪੁ ਕਦੇ ਨ ਲਾਗੈ ਸਦਾ ਰਹੈ ਸਰਣਾਈ ॥

(ਪੰਜਾ-੧੩੪੪)

3. ਉਪਰਲੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਕਈ 'ਦੁਚਿਤੇ' ਜੀਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਭੀ ਪੱਕਾ ਨਿਸਚਾ, ਭਰੋਸਾ, ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਪਾਰੇ ਵਾਂਗ ਛੇਤੀ ਛੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ਖੁਭਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਦ ਕਦੇ ਭੀ 'ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਹੁਲਾਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ, 'ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਉਡਾਰੀ' ਵਾਂਗ ਖਿਨ-ਭੰਗਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਹੋਈ ਨੀਵਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋੜ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਇਹਨਾਂ ਦੀ 'ਪਰਮਾਰਥ' ਉਤੇ ਸ਼ਰਧਾ-ਬਾਵਨੀ ਭੀ —

ਸੁਆਰਥ ਲਈ
ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ
ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਲਈ
ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ
ਤਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ
ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਲਈ
ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ
ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਖੱਟਣ ਲਈ
ਭਲੇ-ਭਲੇਰੇ ਬਣਨ ਲਈ
ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਬਣਨ ਲਈ
ਅਖੰਤੀ ਭਗਤ ਬਣਨ

ਤਾਈਂ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ —

ਟੂਣੇ
ਜੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰ
ਤਵੀਤ
ਪਾਠ-ਪੂਜਾ

ਦਾਨ

ਨੇਕੀਆਂ

ਅਰਦਾਸ਼ਾਂ

ਸੁੱਖਣਾ

ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ

ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ

ਹਠ

ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾ

ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ 'ਪਰਮਾਰਥੀ' ਹੋਣ ਦੀ ਝੁਠੀ 'ਤਸੱਲੀ' ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਲੋਕ 'ਪਰਮਾਤਮਾ' ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ 'ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ' (bargaining) ਦਾ ਹੀ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਾਧ-ਸੰਤ-ਫ਼ਕੀਰ-ਅਉਲੀਏ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਰਜ਼ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਟ ਆਪਣਾ ਅਕੀਦਾ ਬਦਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ 'ਰੱਬ' ਅਥਵਾ ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਰਥੀ 'ਦੁਕਾਨਦਾਰ' ਹੀ ਬਣਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਇਕ ਹੱਟੀ ਤੇ ਸੌਦਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਤੇ ਜਾ ਵੜਦੇ ਹਨ ।

ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗਾਰਜ਼ਾਂ ਦੀ 'ਗਾਹਕੀ' ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਖੰਤੀ ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ 'ਠਾਠ-ਬਾਠ' ਰਚਾਏ ਹੋਏ ਹਨ — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ 'ਭੀੜ' ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਇਹਨਾਂ 'ਦੁਚਿਤਿਆਂ' ਦਾ ਮਨ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਂ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਭੀ ਦਮ ਭਰਦੇ ਹਨ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ, ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਸੱਚੇ ਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ ਤੋਂ 'ਵਾਂਝੇ' ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦਾ 'ਪਰਮਾਰਥ' —

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ

ਪਖੰਡ ਕਰਨਾ ਹੈ

ਲੋਕ ਦਿਖਾਵਾ ਹੈ

ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ

ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾਉਣਾ ਹੈ
ਰੱਬ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣਾ ਹੈ ।

ਦੁਖੀਆ ਦੁਸਟੁ ਦੁਬਾਜਗਾ ਤਾਮੇ ਰੰਗਹੁ ਕੈਹਾਂ ਹੋਵੈ ।
ਬਾਹਰੁ ਦਿਸੈ ਉਜਲਾ ਅੰਦਰਿ ਮਸੁ ਨ ਧੋਪੈ ਧੋਵੈ ।
ਸੰਨੀ ਜਾਣੁ ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਹੋਇ ਦੁਮੂਹੀਂ ਕੁਸੰਗ ਵਿਗੋਵੈ ।
ਖਣੁ ਤਤੀ ਆਰਣਿ ਵੜੈ ਖਣੁ ਠੰਢੀ ਜਲੁ ਅੰਦਰਿ ਟੋਵੈ ।
ਤੁਮਾ ਦਿਸੇ ਸੋਹਣਾ ਚਿਤ੍ਰਮਿਤਾਲਾ ਵਿਸੁ ਵਿਲੋਵੈ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੩੩/੧੧)

ਦੁਖੀਆ ਦੁਸਟੁ ਦੁਬਾਜਗਾ ਬਗੁਲ ਸਮਾਧਿ ਰਹੈ ਇਕ ਟੰਗਾ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੩੩/੧੪)

ਇਸ ਲਈ ਨਾਸਤਿਕ ਲੋਕ, ਇਹਨਾਂ ‘ਦੁਚਿਤੇ ਧਰਮੀਆਂ’ ਨਾਲੋਂ, ਬੇਪਰਵਾਹ ਤੇ
ਸੌਖੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ‘ਰੱਬ’ ਦਾ ਹਉਆ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ
ਕੱਟੜ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਕਬੀਰ ਜਿਨ੍ਹੁ ਕਿਛੂ ਜਾਨਿਆ ਨਹੀਂ ਤਿਨ ਸੁਖ ਨੀਦ ਬਿਹਾਇ ॥

ਹਮਹੁ ਜੁ ਬੂਝਾ ਬੂਝਨਾ ਪੂਰੀ ਪਰੀ ਬਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੨੪)

ਇਹਨਾਂ ‘ਅਖੌਤੀ’ ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਰਸਯੋਗ ਹੈ — ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਟੜ ਧਾਰਮਿਕ
ਹਠ ਸਾਧਨਾ ਲਈ ਜਫਰ ਜਾਲਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ
ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ‘ਹਉਇ’ ਦੇ ਸਹਿਮ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਐਸੇ ‘ਦੁਚਿਤੇ’ ਪਰਮਾਰਥੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ‘ਭਰਮਾਰ’ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ
ਦਾ —

‘ਨਾ ਇਧਰ ਕੇ ਰਹੇ, ਨਾ ਉਧਰ ਕੇ ਰਹੇ’
‘ਦੁਬਿਧਾ ਮੇਂ ਦੋਨੋਂ ਗਏ ਮਾਇਆ ਮਿਲੀ ਨ ਰਾਮ’

ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਅਖੌਤੀ ਪਰਮਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਦੁਬਿਧਾ ਲਾਗੇ ਪਚਿ ਮੁਏ ਅੰਤਰਿ ਭਿਸਨਾ ਅਗਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੯)

ਪਾਖੰਡਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਦੁਬਿਧਾ ਬੋਲੁ ਖੁਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੮)

ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਭਗਉਤੀ ਕਹਾਏ ॥
ਪਾਬੰਡਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਦੇ ਨ ਪਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੮)

ਦੂਜੈ ਭਾਈ ਪੜੈ ਨਹੀ ਬੁਝੈ ॥
ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਮਾਇਆ ਕਾਰਣ ਲੂਝੈ ॥...
ਇਹੁ ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਵਸਿ ਨ ਆਵੈ ॥
ਦੁਬਿਧਾ ਲਾਗੈ ਦਹ ਦਿਸਿ ਧਾਵੈ ॥
ਬਿਖੁ ਕਾ ਕੀੜਾ ਬਿਖੁ ਮਹਿ ਰਾਤਾ ਬਿਖੁ ਹੀ ਮਾਹਿ ਪਚਾਵਣਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੭)

ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚਿ ਬੈਰਾਗੁ ਨ ਹੋਵੀ ਜਬ ਲਗੁ ਦੂਜੀ ਰਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੩੪)

ਇਸ ਲਈ ਐਸੇ 'ਦੁਚਿਤੇ ਪਰਮਾਰਥੀਆਂ' ਅਥਵਾ ਦੁਬਿਧਾ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ 'ਸਤਸੰਗ' ਯਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ — ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀ 'ਦੁਚਿਤੀ ਸੰਗਤ' ਦਾ ਹੀ ਬੋਲਬਾਲਾ ਤੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਸਾਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥਕ ਜੀਵਨ ਨਿੱਘਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੁਖੀਆ ਦੁਸਟੁ ਦੁਬਾਜਰਾ ਜਾਣ ਰੁਪਈਆ ਮੇਖੀ ਸੋਈ ।

ਵਿਗੜੇ ਆਪਿ ਵਿਗੜੇ ਲੋਈ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੩੩/੯)

ਕਈ ਸੱਜਣ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ 'ਪਰਖ' ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਸਤਸੰਗੀਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਸਿੰਗਾਰ, ਬੈਠਣ-ਉਠਣ, ਹਰਕਤਾਂ ਅਤੇ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ' ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਫਤਵੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ 'ਅਉਗੁਣ' ਲੱਭਣੇ ਤੇ 'ਛਿਦਰ ਫੇਲਣੇ' ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਰਤਵ ਤੇ ਸ਼ੁਗਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਐਸੇ ਲੋਕ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਲਾਹਾ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਅਥਵਾ 'ਆਤਮਾ' ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਲੀਨ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਰੱਬ' ਤੋਂ ਹੋਰ ਦੁਰੇਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ 'ਜੀਵਨ' ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਈ ਸੱਜਣ 'ਸਤਸੰਗ' ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਿੰਗ ਤਿੱਬੇ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ — ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਮਾਗੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਸਕਣ ਤੇ 'ਵਾਲ ਕੀ ਖਾਲ' ਉਤਾਰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਕਰਕੇ 'ਵਾਹ-ਵਾਹ' ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ।

‘ਸੰਗਤ’ ਵਿਚ ਮਾੜਾ-ਮੋਟਾ, ਅਧੂਰਾ-ਫੋਕਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦਿਮਾਰੀ ਕਲਾਸਾਂ ਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭੋਲੀਆਂ-ਭਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਗਰ ਲਾ ਕੇ ‘ਗੁਰੂ-ਡਮ’ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਕਲਾਸਾਂ’ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ‘ਵਾਹ-ਵਾਹ’ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਅਖੌਤੀ ਗਿਆਨੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਆਤਮਿਕ ਲਾਹਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ।

ਕਈ ਥਾਈਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਤਸੰਗੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਰਤਨ-ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਾਹਰ ਹੀ ਟੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ‘ਗੱਪ-ਸ਼ਪ’ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਲਾਹਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ social club ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ ਯਾ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ — ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੁਝ “ਟੋਲਿਆਂ” ਨੂੰ ਖੂੰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ‘ਪਾਰਟੀ-ਬਾਜ਼ੀ’ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇ ਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ‘ਸਤਸੰਗ’ ਦੀ ‘ਹੱਤਕ’ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਸਤਸੰਗ’ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਊਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਤਸੰਗਤ ਤੋਂ ਲਾਹਾ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਲਟਾ ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਚਲਦਾ.....

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096